

Ptujsko *kurentovanje* kao homogeniziranje pokladne kulture

Mateja Habinc

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, Filozofski fakultet
Sveučilišta u Ljubljani

Članak je fokusiran na pokladna događanja u Sloveniji vezana uz karnevalske likove, zvane *kurenti* ili *koranti*, te bajoslovna ili mitska bića *Kurente* iz pedesetih godina prošloga stoljeća. Analizira raznolike uporabe izraza *kurentovanje*, koje proizlaze iz povezanosti s tim likovima i koje su se od 1960. godine, ptujskim *kurentovanjem*, danas “najpopularnijom i najmasovnijom kulturnom i folklornom priredbom u Sloveniji i srednjoj Europi”, počele sve više i više gubiti. U prvim godinama nakon Drugoga svjetskog rata kurentovanje je, kako je ustvrdio Gačnik, moglo označavati ne samo cijelu praksu seoskog karnevala već je to bio i izraz koji se često koristio za opisivanje odgovarajućih društvenih oblika gradskog pokladnog događanja. Zbog česte, raznolike i izmijenjene uporabe izraza *korant*, *kurent* i *Kurent* i ostalih izraza koji iz njih nastaju, autorica smatra da o *kurentomaniji* kao načinu nacionalizacije pokladne kulture možemo govoriti već (barem) od pedesetih godina prošloga stoljeća. Nakon 1960. godine, kada se u Ptujju pojavio pokladni karneval pod imenom *Kurentovanje*, višeznačnica je postala jednoznačnicom. U uporabi nacionaliziranog pojma za pokladni karneval, koji je redefinirao ponajprije lokalne prakse, prepoznaje se prisvajanje, a s druge strane dodatno homogeniziranje pokladne kulture u Sloveniji. Naime, ako je ptujsko *kurentovanje* s jedne strane pokušalo revitalizirati nestajuću pokladnu praksu, s druge je strane, makar što se tiče imena, sva druga i drukčija dotadašnja *kurentovanja* potisnulo u pozadinu.

Ključne riječi:

poklade, kurentovanje, homogenizacija kulture, Slovenija, socijalizam

Pokladni festivali koji su se počeli pojavljivati šezdesetih godina prošloga stoljeća trebali su, prema mišljenju tada vladajuće komunističke partije u Bugarskoj, zamijeniti primitivne seoske pokladne običaje. Ideološki spornim (povezane s praznovjermom), a možda i politički neprimjerenim seoskim povorkama brojnih skupina maskiranih muškaraca, pokušali su

redefinirati značenje, preoblikujući ih u gradske folklorne događaje pod jakim nadzorom. Udruživanjem različitih običaja iz pojedinačnih sela u zajednički festival, prema Creedu u različite rituale, oblikovali su zajednički običaj koji je trebao predstavljati svebugarsku narodnu kulturu koja bi poticala nacionalne ciljeve. Opredijelivši se za prikazivanje seoskih rituala na festivalima folklora kao nečega starog što bi trebalo sačuvati i zaštititi, smanjila se vitalnost maskiranja, koje se istodobno ispreplelo s akademskim, odnosno rekonstruiranim izvedbama. Nazivi za skupine maski, poznatih kao *kukeri* i *survakari*, proširili su se i na brojne druge seoske maskirane skupine koje otprije nisu bile poznate pod tim imenima, što je dokaz uspjeha takvog festivalskog homogeniziranja inače različitih rituala (Creed 2011: 17, 56).

Standardizacija i festivalizacija kulturne i društvene različitosti ranih destljeća europskih socijalizama je već duže vrijeme priznata etnološka i antropološka istraživačka tema. Naime, (i) socijalistička ideologija je navodno već od najranijih godina politički manipulirala postojećim ritualnim praksama i poticala prije svega festivale i parade koji su, ponajprije u gradskim središtima, prikazivali kulturnu raznovrsnost svojih seoskih okoliša. Tako bi se, navodno nazadne, seoske ritualne prakse redefinirale i preoblikovale u urbaniji nacionalni folklor koji bi širenjem i sudjelovanjem međunarodnih sudionika dobio i tobože kozmopolitsku patinu (Creed 2011: 19). Ritualna homogenizacija ne bi samo ojačala državnu, odnosno nacionalnu homogenost (Hann 1995: 63; usp. npr. Creed 2002: 67), nego bi povratno pridonijela i osnaživanju lokalnih zajednica. Folklorni i festivalski angažman, kao dio političke participacije “periferije”, trebao je biti i sredstvo kojim se pristupalo centrima moći i ostvarivalo stjecanje dobara (Creed 2002: 67). Socijalistička ideologija stoga nije nešto s čime ljudi nisu imali dodira i što su samo reproducirali, nešto što ih se osobno nije ticalo, jer su, naprotiv, bili itekako svjesni prednosti i mana bavljenja ideologijom koju su zbog toga pokušali iskorištavati za svoje ciljeve i uz njezinu su pomoć osiguravali pristup resursima i privilegijima centra (Kaneff 2004: 16; Habinc 2011). U tim procesima folklorizacije, koji su se oduševljavali šarenim, igranim i masovnim predstavama (prošle i suvremene) kulturne i društvene raznolikosti, Kockel vidi jednu od inačica modernizacije društva, kojom su se u isto vrijeme pokušali potisnuti svi drukčiji, nerazvijeni i neorganizirani izrazi kulturne i društvene raznolikosti u svakodnevnom životu (Kockel 2002: 168; usp. Rihtman-Auguštin 1991: 83).

Smatram da sličan razvoj možemo pratiti i u Sloveniji u prvome desetljeću nakon Drugoga svjetskog rata. Ipak, ideološki i sustavni zahvati

u pokladno maskiranje, poznato u Sloveniji pedesetih i šezdesetih godina prošloga stoljeća, barem u primjeru pokladnih praksi povezanih s pokladnim likovima *kurentima* i *korantima*, kao i mitskim bićem *Kurentom*, čine se samo djelomično usporedivima s onima koje smo saželi prema Creedu (2011). U doba artikuliranja, a nakon toga i rekontekstualizacije tradicije te njezina izuzeća iz prakse i uspostavljanja u novome kontekstu pod državnim nadzorom pedesetih godina prošloga stoljeća (Kaneff 2004: 10, 50), izraz *kurentovanje*, vezan uz spomenute likove i bića, u Sloveniji se, makar sudeći na temelju analizirane građe,¹ još uvijek koristio u različitim značenjima. Nakon 1960. godine izraz dobiva jedno značenje, odnosno postaje sve više samo imenom za festival pokladnih maski koji su 1960. godine, prema najpoznatijem pokladnom liku *korantu* iz okolice Ptuja, nazvali i Ptujsko kurentovanje, a već sljedeće godine samo Kurentovanje (Gačnik 2000: 27; Brence 2012: 180). Do danas je Kurentovanje postalo marka, odnosno *brand* za “najznačajniji i najmasovniji kulturno-etnološki događaj u Sloveniji i srednjoj Europi” (*Kurentovanje.net*), a prema broju sudionika i posjetitelja najmasovniji pokladni festival u Sloveniji. Zbog toga u radu namjeravam pokazati kakva je značenja imao izraz kurentovanje prije 1960. godine, a zanima me što skupljena građa može ispričati o tadašnjoj nacionalizaciji i homogenizaciji pokladne kulture u Sloveniji. Naime, ako je Creed tvrdio da je do festivalizacije maskiranja u Bugarskoj došlo udruživanjem različitih, još uvijek vitalnih, seoskih rituala u zajednički običaj, čini se da je u primjeru (ptujskog) kurentovanja ono nastalo prije svega kao društveno-politička, ali i stručno potaknuta revitalizacija (usp. Kuret 1984: 191),² kao kontinuitet prijeratnog oživljavanja i očuvanja *koranta* kao folklor. Smatram da pedesetih godina prošloga stoljeća nije toliko bila riječ o umanjivanju vitalnosti maskiranja u *korante* (usp. Creed 2011: 56), već ponajprije o promicanju njihova novog “odgovarajućeg” života u okviru folklornog i festivalskog konteksta. S nazivom festivala koji je folklorizirao *korante* i koji se od 1961. godine zove Kurentovanje,

¹ Rad proizlazi iz zapažanja prilikom terenskog istraživanja u manjem sjeveroistočnom slovenskom gradu Brežice i njegovoj okolici, gdje su također “tradicionalno” znali za kurente (Kuret i Šega 2004: 272), a još za pedesetih i šezdesetih godina prošlog stoljeća sugovornici su spominjali da su odlazili u organizirane povorke koje su nazivali kurentovanja. Terensko ishodište dopunjeno je pregledom periodičkih izvora: za period između 1950. i 1959. godine pregledavala sam časopise *Dolenjski list* i *Glasiło OF za Goriško* (od 1953. godine su ga naslijedile *Primorske novice*), kao i časopise *Večer* i *Ljudska pravica*. Kod tjednika sam obratila pažnju na objave mjesec dana prije odnosno mjesec dana nakon pokladnog utorka, a kod dnevnih novina *Večer* i *Ljudska pravica* na tekstove tjedan dana prije i tjedan dana nakon pokladnog utorka.

² Već se Kuret pitao da li “bi *koranti* danas još uvijek skakali i čegrtali sa zvonima po selima Ptujskog polja kada ne bi bilo folklorizma (čitaj: ptujskog ‘Kurentovanja’)” (Kuret 1984: 191).

slično kao u primjeru bugarskih *kukera* i *survakara* (Creed 2011), priredba je istodobno nacionalizirala i homogenizirala značenja i prakse povezane s *kurentima*, *korantima* i *Kurentom*, koje su prije u Sloveniji bile ne samo prilično različite već ponegdje još uvijek vitalne.

KORANT, KURENT I KURENTOVANJA – LOKALNI ASPEKT

Korant je u slovenskoj etnološkoj terminologiji središnji pokladni lik u četirima područjima sjeveroistočne Slovenije (Ptujsko i Dravsko polje, Haloze i Slovenske gorice). Ako je zapisan samo s jednim drukčijim slovom, kao *kurent*, riječ je o pokladnom liku koji u maskiranim skupinama srednje i jugoistočne Slovenije (u Mirenskoj dolini, Zasavju i na Krškem polju) najčešće nastupa kao vođa skupine i/ili lutka od slame koju ubiju na blagdan Pepelnice (Kuret i Šega 2004: 272). Zapisan velikim početnim slovom *Kurent*, u okviru slovenske mitologije i folklor, predstavlja mitsko biće – sveti Kurent (ili još sveti Pust, Fašnik, Fašnk) – koji je zaštitnik veselja i životne vedrine, a njegov je praznik u doba poklada, koje i sam personalizira (Stanonik i Kropelj 2004: 272; Kuret 1989: 20-22).³ Baštinu *kurenta*, “njihove običaje”, odnosno cijelu seosku tradicionalnu pokladnu kulturu do 1960. godine, Gačnik je označio kao *kurentovanje* (2000: 27). Kao što, na primjer, sredinom tridesetih godina prošloga stoljeća navodi list *Jutro* za tadašnje selo Zgornja Šiška, a danas sjeverozapadni dio Ljubljane, riječ je bila o nizu praksi i o sahrani pusta:

Od starih običaja kurentovanja koji su se očuvali do današnjih dana, sahrana pusta je zasigurno ona atrakcija, koja je zadržala najmanje romantične privlačnosti (...) Ove godine na Pepelnicu taj običaj pokušala su oživiti četiri radnika u Zgornjoj Šiški. (*Jutro*, 28. 2. 1936., prema Kučan 2005: 83)

Zanimljivo je da su, prema svjedočenju navedenog odlomka “četiri radnika u Zgornjoj Šiški” sahranu pusta, “jedan od običaja” poznat kao *kurentovanje* – već tada pokušali oživjeti. “Zbog progona vlasti i međusobnog obračunavanja” bilo je istodobno sve manje *koranta*, na što su predstavom na Velikom festivalu slovenskih narodnih običaja u Mariboru 1939. godine pokušali upozoriti France Marolt i Franjo Žižek (Kunej 2009: 14). Pedesetih su godina prošloga stoljeća *koranti*, a ponegdje i *kurenti*, zaista bili

³ Na Dolenjskoj (u okolici Novog mesta i Mirne) navodno su poznavali i Kurentovu pratilju (udovicu, trudnicu) Kurentovku (Kuret 1984: 272, 273).

dio tradicije, ali na mnogim mjestima već u nestajanju i njezin nevitale dio, koji su već prije Drugoga svjetskog rata u okviru neoromantičnih (pred)akademskih nacionalnih ideja pokušavali planirano probuditi i oživjeti. Razmotreno razdoblje u Sloveniji je zaista doba folklorizacije, odnosno rekontekstualizacije tradicije (usp. Habinc 2012; Kaneff 2004), a što se tiče kurentovanja, prije svega i doba medijskog artikuliranja što je uopće tradicija, od koje se, makar u primjeru *koranta*, nije puno sačuvalo.

Naime, kada su analizirani mediji pisali o kurentovanjima u okolici Ptuja, tim su izrazom označavali ponajprije pokladna obilaženja *koranta*, i općenito pokladne događaje. Na primjer: “I svi piceki⁴ jako žele narasti i obući kožuh i objesiti zvončić da bi bili kurenti (...) Moj otac je tada povremeno kurentovao. Za stolom je uvijek govorio: Jedi, jedi, dečko, postati ćeš Kurent” (*Ljudska pravica*, 2. 3. 1957: 5). Prema današnjim stručnim mjerilima odlomak najprije svjedoči o lokacijski netočnoj uporabi izraza (*korant*, *kurent*, *Kurent*), što bi zahtijevalo samostalnu obradu, kao i o ideji da kurentovanje proizlazi iz želje koja nije povezana s religijom. *Koranti* bi, prema tome, trebali biti mistični pretkršćanski likovi, a maskiranje u njih bilo bi izraz “nezaustavljive želje”. Na primjer: “Snijeg počinje kopnjeti i tada svi mladići u Markovcima⁵ osjete nezaustavljivu želju da se obuku u kurenta” (*Ljudska pravica*, 2. 3. 1957: 5). Tu su želju povezivali i s egzistencijalnim, odnosno agrarnim nastojanjima stanovnika Ptujskog polja:

Ljudi su u tim selima od nekada tako jako povezani s plodnošću te zemlje da zapravo nije čudna prisutnost demona plodnosti – Kurenta, koji se pojavljuje za vrijeme poklada. U ptujskopoljskim selima ostao je kao neka veza s pradavnikom, s kultom plodnosti i s prvim poljoprivrednicima. (*Ljudska pravica*, 2. 3. 1957: 5)

Ili kako je objašnjenje nastavio isti autor:

Seljaci se bave poljoprivredom, uzgojem stoke, dobri su zadrugari, dobri vježbači i jako cijene narodne običaje. U zimske dane nižu se *gostüvanja*⁶ i plesovi, a vrhunac je *kurentovanje* za vrijeme poklada. Nakon toga je kraj zabave i divljanja (...) Simbolično Kurentovo oranje mijenja se u pravo oranje i

⁴ Na Dolenjskoj (u okolici Novog mesta i Mirne) navodno su poznavali i Kurentovu pratilju (udovicu, trudnicu) Kurentovku (Kuret 1984: 272, 273).

⁵ Markovci su selo na Ptujskom polju, u istom prilogu označeno kao “središte korantove domovine” (*Ljudska pravica*, 2. 3. 1957: 5).

⁶ Po Ložar Podlogar prekmurski i prleški izraz za ženitovanja, proslave uz vjenčanje (2004c: 719).

sjetvu. (...) Kurentov ples je i poštivanje te dobre zemlje. (*Ljudska pravica*, 2. 3. 1957: 5)

Kurentovanja, interpretirana kao “narodni običaji”, odnosno nereligiozno “narodno blago” seoskog stanovništva, odgovarala su društvenim pogledima s kraja četrdesetih godina prošloga stoljeća o preoblikovanju seljaka (i kao “klasni neprijatelja”) u dobre socijalističke radnike, odnosno zadru-gare (usp. Čepič 2005: 890):

Tražio sam pravog kurenta (...) U Markovcima sam pitao Kolariča, zadružnog knjigovođu, gdje bih mogao pronaći pravoga kurenta. (...) “Ja sam pet godina bio kurent.” To nisam očekivao. Da ću odmah pronaći kurenta, baš ovdje, u uredu seoske zadruge i da će se baviti bilancom zadruge. Odjednom mi se učinilo da je to selo začarano i da je tu u vrijeme prije poklada svaki čovjek kurent (...) To je strast. To ovdašnjim ljudima znači više od vjere. (*Ljudska pravica*, 2. 3. 1957: 5)

A ta “strast” kurentovanja bila je i uzrokom njegove nekontrolne, a samim time i kršenja društvenih vrijednosti i reda, a pijančevanje je bilo još “posebno rašireno kod kurenata koji dolaze iz ptujskog predgrađa” (*Ljudska pravica*, 10. 2. 1959: 4). Bilo je sramotno “ako kurent posustane ili ako se napije” jer “unatoč strašnoj opremi kurenti nisu grubi. Njihovo je poslanstvo da plešu, ljudima stisnu ruku i skupljaju rupčice od mladih djevojaka” (*Ljudska pravica*, 10. 2. 1959: 4). Lošom navikom “među kurentovima” bilo je označeno i ako su tražili novce, a maske su im često prepoznate kao neetske: “[z]vučno kravlje zvono zamijenile su stare kutije konzervi, maske su napravljene od papira, umjesto ruke, koju Kurent pruža za pozdrav i sreću, istežu dlanove za novcem” (*Ljudska pravica*, 10. 2. 1959: 4). O “običaju” kurentovanja kao “časnoj stvari i znaku mladenačke snage” trebalo bi školovati već učenike, a organizaciju školovanja predati gimnastičarskom društvu “Partizan” iz Markovaca (*Ljudska pravica*, 10. 2. 1959: 4). Iako je model za ocjenjivanje “autentičnosti”, odnosno regionalnosti, dekorativnosti i vizualne pojave (Kaneff 2004: 147, 152) *koranta* bio predstavljen već na Velikom festivalu slovenskih narodnih običaja 1939. godine, i njihov se izgled počeo očitije standardizirati i estetizirati upravo pedesetih godina prošloga stoljeća. Naime, tada su se pojavili specijalizirani proizvođači *korantove* opreme, *korantije*, čiji je rad poticao i odbor za pripremu kurentovanja kao “organizirane pokladne priredbe u Ptuj” (Gačnik 2000: 27; usp. Brence 2012: 181).

KURENTOMANIJA – NACIONALIZACIJA SIMBOLA

Izraz *kurentovanje* se prije 1960. godine nije koristio samo za označavanje pokladnih obilazaka *koranta*, odnosno bilo kako vrednovanog tradicionalnog pokladnog događanja ponajprije u okolici Ptuja. Kao što je Gačnik već odredio njegovo značenje, njime se mogla označavati i “sva tradicionalna seoska pokladna kultura” (Gačnik 2000: 27), ali i – kao što je pokazala analizirana građa – pokladna kultura gradskih okoliša koja se u različitim krajevima Slovenije s tradicijom povezivala možda samo uporabom poznatog (tradicionalnog) izraza. Za artikuliranje što je uopće tradicija vezana uz *korante*, *kurente* i *Kurente* te uopće uz *kurentovanje*, kao i za daljnji odabir njihovih društveno odgovarajućih sadržaja, smatram da je važno što su svi ti likovi već tada bili podignuti na razinu nacionalnih simbola.

Ako Gačnik piše da je kurentomanija fenomen zadnjih desetljeća 20. stoljeća i uspostavljanja lokalnih, odnosno regionalnih identiteta te njihove komercijalizacije (Gačnik 2000: 104–107), osobno smatram da o njoj možemo govoriti već puno prije. Pedesetih godina 20. stoljeća, slijedeći put zacrtan već prije rata, kurentomanija, koja se očitovala zamjenjivom i jako raznovrsnom uporabom izraza povezanih s *korantima*, *kurentima* ili *Kurentom*, po mojem je mišljenju značila prije svega način udruživanja na nacionalnoj razini. Tada su *koranti* već gostovali po Sloveniji, na primjer na pokladnu nedjelju 1957. godine su svojim zvonima probudili “ljubljske pospance” (*Ljudska pravica*, 4. 3. 1957: 5), u njih su se isto tako maskirala i djeca (vidi npr. *Večer*, 4. 3. 1953: 4). Kurentovanje bi trebalo biti star “narodni običaj”⁷ odnosno “običaj” (*Večer*, 4. 3. 1953: 4; usp. *Večer*, 10. 2. 1950: 4 i *Ljudska pravica*, 10. 2. 1959: 4) kojemu su često pripisivali slavensko podrijetlo:

Mišljenje pojedinaca da su poklade s maskiranjem ostatak mističnih običaja i da navodno zbog toga nisu suvremene, nije točno. Kurentovanje je u Sloveniji prastari običaj. Značajno je da upravo vjerskim krugovima ludovanje pokladnih maski nije bilo drago. Svi dobri poznavatelji povijesti znaju da su pokladni običaji u nas sastavni dio narodnog folklora i zato je pravilno da te običaje podržavamo i da ih kao narodno blago sačuvamo za naše potomke. Zdravog humora i ugodnog veselja nikad nije dovoljno. Zato dogodine možemo poželjeti još više ljepših, originalnijih maski i veselja s pustom i Kuren-

⁷ Mariborski gradski narodno-prosvjetni savjet je na primjer 1950. godine kao dio karnevala organizirao nedjeljni pokladni korzo, “u kojem će biti prikazani naši narodni običaji (*kurentovanje* i *slično*)” (*Večer*, 10. 2. 1950: 4).

tom. (*Posavski tednik*, 26. 2. 1955: 4; usp. *Dolenjski list*, 7. 3. 1952: 4; 22. 2. 1952: 6; 5. 2. 1958: 8 i *Večer*, 4. 3. 1952: 3)

Kao dio folklora, odnosno “narodnog blaga”, prakse povezane s *korantima*, odnosno *kurentima* i *Kurentom*, spajale bi ljude (usp. Kaneff 2004: 114, 140, 154; Lozica 2009: 284), odnosno “karakterizirale slovenski narod”:

Tko ne poznaje prastarog Kurenta (...) Na žalost, na mnogim mjestima su se već izgubili originalni običaji pokladnog utorka. (...) Zadaća svih nas bi bila da takve stare običaje, koji karakteriziraju slovenski narod i dragocjena su baština, sačuvamo i prosljedimo i našoj mladeži. (*Ljudska pravica*, 17. 2. 1957: 7)

Osim što je kurentovanje moglo biti i sinonimom za poklade, izraz su često rabili ponajprije tamo gdje su *korante* i/ili *kurente* i *Kurenta* poznavali već u prošlosti. Kurentovanjem su, na primjer, nazivali poklade u Metliki s tradicionalnim maskama “legla metliških gadova i bjelouški”,⁸ poklade u Ribnici (*Dolenjski list*, 10. 2. 1956: 1)⁹ i današnje pokladne događaje (*šelmarija*) u Kostanjevici na Krki (*Dolenjski list*, 21. 2. 1957: 8).¹⁰ U svim navedenim primjerima autori su pisali o organiziranim i vođenim i više (nego manje) neimproviziranim, odnosno nespontanijim događanjima, poput povorki ili *K(k)urentovih* sahrana. Takva su kurentovanja bila u istraženom razdoblju sadržajem makar djelomično povezana s lokalnim tradicijama i sa stalnim likovima i postupcima koji su se ponavljali i koji su funkcionirali kao standardizirani i konvencionalni, a istodobno i kao višeznačni simboli. I upravo su oni događanjima omogućili preživljavanje, a nova su značenja starim simbolima davali novi sudionici (usp. Lozica 1990: 120), poput Društva prijatelja mladeži, sportskih društva “Partizan” i društva “Sloboda” ili neformalnog udruženja “veselih aktivista” (*Dolenjski list*, 14. 3. 1957: 5) ili poput “prijatelja Kurenta” (*Dolenjski list*, 10. 2. 1956: 1).

Uz već navedena značenja izraz *kurentovanje* se u analiziranoj građi najčešće koristio za organizirane gradske, i rjeđe seoske, pokladne priredbe koje su se s tradicijom povezivale isključivo imenom. Kao *kurentovanje* bila je označena pokladna priredba “Kurentova noć”, čija je središnja točka bilo nagradno natjecanje maski, a 1953. godine ju je u Gornjoj Radgoni orga-

⁸ Na primjer: “U svakom slučaju tradicija nekadašnjeg kurentovanja i u novim pokladama tog dijela Bele krajine nije zamrla” (*Dolenjski list*, 22. 2. 1952: 6; usp. *Dolenjski list*, 12. 3. 1954: 3, 4).

⁹ Radi se o prilogu s naslovom “Pripreme za kurentovanje u Ribnici”.

¹⁰ “Ove godine će biti kurentovanje kasnije. (...) Kurentovanje ima kod nas dugu tradiciju” (*Dolenjski list*, 21. 2. 1957: 8; usp. *Dolenjski list*, 28. 3. 1957: 6).

niziralo društvo “Sloboda” (*Večer*, 10. i 11. 2. 1953: 3). *Kurentovanjem* su nazivali i društvenu pokladnu priredbu u selu Gradec u Beloj Krajini (*Dolenjski list*, 14. 3. 1957: 5), a najčešće se taj izraz koristio za dječje, odnosno omladinske pokladne zabave, poput:

Društvo prijatelja mladeži u Tolminu je za školsku i predškolsku mladež priredilo veselo kurentovanje. Već rano poslijepodne su se ispred škole skupile ljupke maske. Bilo je veselo. Povorka s prekrasnom kraljicom, srcima, ljupkim bubamarama, cvrčcima, medvjedima i drugim životinjicama, kretala se uz burne pozdrave mnogobrojnih obožavatelja u dom Jugoslavenske narodne armije, gdje su mališani sami izabrali najljepšu masku koja je bila nagrađena. I ostale su maske darovali bombonima. Nakon toga su se veselo zavrtili uz zvukove omladinskog orkestra. (*Primorske novice*, 15. 3. 1957: 6)

Ulomak je iznimka u zapadnoj Sloveniji i jedini primjer spomena kurentovanja u svih devet analiziranih godina izlaženja časopisa. To ne iznenađuje ako uzmemo u obzir da je zapadna Slovenija više nego *K(k)urenta* tradicionalno poznavala ponajprije *P(p)usta* (Kuret 1984: 112). Više su puta kurentovanja kao dječje, odnosno omladinske pokladne zabave spominjali u Novom mestu¹¹ i rudarskom kraju Trbovlje u Zasavju.¹² Najčešće su to bile povorke i/ili dvoranske zabave (koje su slijedile za povorkama) koje mogu usporediti s prijeratnim dječjim pokladnim zabavama poput onih u organizaciji gimnastičke i društveno-političke organizacije “Sokol”.¹³ Poslijeratne priredbe nisu bile brojnije samo po broju sudionika već i njihovih organizatora. S predviđenom odgojnom funkcijom ti su događaji povezivali škole, vrtiće i različite društveno-političke organizacije:

Što inače rade naša djeca? Cijelo poslijepodne kao divlji lutaju za rijetkim maskama. A navečer hrle na sve prozore i sve otvore dvorana u kojima pripremaju maškare. Kasno navečer vrebaju i pokušavaju se prokrijumčariti u dvorane. Ispred njihovih očiju pijane maske izvode prave, njima nerazumljive orgije. Kod kuće ih čekaju ljeskove šibe kojima roditelji nemilosrdno

¹¹ Na primjer: “Dana 12. februara biti će za vas (djecu – op. p.) kurentovanje. (...) Doviđenja na kurentovanju!” (*Dolenjski list*, 30. 1. 1953: 4; usp. *Večer* 17. i 18. 2. 1953: 3, *Dolenjski list*, 26. 2. 1954: 3 i *Ljudska pravica*, 27. 2. 1954: 10).

¹² Poput naslova priloga “Veselo kurentovanje najmljađih iz Trbovlja” (*Ljudska pravica*, 23. 2. 1955: 4).

¹³ Gimnastičku organizaciju Sokol Kraljevine Jugoslavije ustanovili su 1929. godine kao državnu ustanovu i tom prilikom raspustili sva druga gimnastičarska društva, a težila je prvenstveno za što masovnijim širenjem utjecaja jugoslavenskog nacionalizma među jugoslavenskom mladeži (Dolenc, Pahor i Majaron 1998: 146; usp. Habinc 2006).

mašu. Njihov pokladni utorak – njihov dubok doživljaj –?! (*Ljudska pravica*, 17. 2. 1957: 7; usp. *Večer*, 11. 2. 1959: 4)

Te su se organizacije trebale skrbiti za obrazovanje djece i mladeži o “pristojnom” i estetskom maskiranju, koje bi suprotstavljale običnom prerašavanju:

Mislite da je to tek tako! Na glavu staviš stari šešir, obučeš iznošenu suknju, noge gurneš u odbačene čizme, a lice skriješ iza maske od papira! (...) Smisao poklada je u ukusu veselih vragolana koji profinjeno posežu u njedra stoljeća i iz njih izvlače već davno istrošene nošnje. Drugi opet posegnu u svijet životinja i u njemu potraže svoj izgled za utorak. Treći malenim elementima različitih zanimanja izmame simpatije promatrača. (...) Takve maske su uistinu maske vrijedne divljenja i priznanja. (...) naše pokladno vrijeme sve jasnije usmjerava ljude prema pravomu maskiranju, a manje prema luckastom prerašavanju! (*Ljudska pravica*, 6. 3. 1957: 5)

Slično kao i u Ptujskom polju, na pokladnim je slavljinama trebalo sprečavati “nepristojno ponašanje”, “gdje [se] mladež navodi na pijančevanje i nemoralan život” (*Večer*, 16. i 17. 2. 1953: 2; usp. *Primorske novice*, 24. 2. 1956: 10). Djeci i odraslima su kurentovanja trebala omogućiti odmor od rada (i učenja), što pridonosi novom radnom zanosu (vidi npr. *Ljudska pravica*, 6. 3. 1957: 5), ali su se izostanci s posla (ili škole) za vrijeme poklada kritizirali jer bi ljudi “zanemarili odgovornosti prema poduzeću i prema društvu” (*Dolenjski list*, 5. 2. 1959: 7).¹⁴ Ako sažmem, čini se da je riječ o modelu, odnosno uzorku, društveno-politički odgovarajuće i kultivirane uporabe tradicije, od koje je folklorizacijom ostao barem naziv koji na nju upućuje. Slično kao i drugi praznici, takva su kurentovanja kao nereligiozne, pomno planirane i estetizirane prigode u socijalizmu pomagale da se održi postojeći društveno-politički red, zadovolje potrebe za izražavanjem osjećaja i estetike te da se strukturira i disciplinira život pojedinaca, obitelji, kolektiva i cijelog društva (Roth 2008: 13–14; usp. Habinc 2006). Pri tome je, smatram, bila ponajprije riječ o organizaciji, discipliniranju i stvaranju okvira načina proslavljanja, o civiliziranju, odnosno kultiviranju njihovih oblika koji su, shodno tomu, utjecali i na izražavanje osjećaja pojedinaca (usp. Elias 2000/2001: 2/401).

¹⁴ Kada se, na primjer, u Črnomlju na Pepelnicu 1959. godine nije mogao nabaviti svježi kruh ili žemlje (*Dolenjski list*, 5. 2. 1959: 7).

KURETOVANJE IZMEĐU VIŠEZNAČNICE I JEDNOZNAČNICE

“Snažne lokomotive socijalističkog napretka” prvih godina nakon Drugoga svjetskog rata potkopavale su politički neodgovarajuću prošlost, a pri tome su i u Sloveniji izabirale “čarobne plodove” i znanstveno ih čuvala i konzervirale (Lozica 2009: 281). (Ptujsko) kurentovanje je nakon 1960. godine prisvojilo inače na prostoru Slovenije nacionaliziran i višeznačan izraz, a njime makar djelomično i neke više-manje vitalne i raznovrsne prakse. Ako su povorke *koranta* po okolici Ptuja bile već više-manje stvar prošlosti i ako su već prije Drugoga svjetskog rata, barem na nekim mjestima, kao dio kurentovanja oživljavali i sahrane pusta, onda se (najmanje) od pedesetih godina prošloga stoljeća pojavljuju kurentomanije, a time i različite s *korantima*, *kurentima* i *Kurentom* povezane prakse. U Ptuj je 1960. godine organizirana priredba Kurentovanje pokušala *korante* iz gradskog okoliša, gdje su nestajali, podignuti na razinu nacionalnog simbola, festivalizirati, a njihove povorke kultivirati. Sva značenja kurentovanja predstavljena u ovome radu tada su još postojala, a već se sljedeće godine kurentovanje počelo uspostavljati ponajprije kao ime za “organiziranu pokladnu priredbu u Ptuj” (Gačnik 2000: 27). Tako se počinje gubiti raznovrsnost izraza koji iz višeznačnog postaje jednoznačan. Pritom je paradoksalno da je naziv priredbe s općenitijim, nacionaliziranim i ne lokalnim izrazom (kao *kurentovanje* a ne, na primjer, kao *korantovanje*) s jedne strane mogao pridonijeti lakšem uspostavljanju i prepoznatljivosti društveno odgovarajuće uokvirene i modelirane priredbe. Takvim je općenitijim izrazom nazvana priredba prikazivala, i svojim se sadržajem nastavljala, prije svega na tu istu lokalnost koju je imenom zanemarivala: na standardizirane i događanjem – ali ne i imenom! – već prije Drugoga svjetskog rata, na razinu nacionalnog simbola uzdignute *korante*. Njihova se lokalna inačica naziva, osim u struci, tako počela gubiti, a, s druge strane, *kurenti* su u značenju *koranta*¹⁵ ubrzali i gubitak znanja o “drugim kurentima”, poput vođa skupina i/ili lutaka od slame, kao i o mitskom biću. Kurentovanje u Ptuj je svojim imenom prisvojilo zajedničku baštinu koju je time i homogeniziralo. Uporaba inače višeznačnog izraza kurentovanje za redefiniranu lokalnu specifičnu praksu tako zapravo nije paradoks, nego već poznati model folklornih priredbi (usp. Ceribašić 2008: 263–4),

¹⁵ Tako su, na primjer, djecu obučenu u korantije nazivali kurentima: “Društvo prijatelja mladeži organiziralo je jako lijepu skupinu pionira-kurenta, klaunova, miki mausova i drugih maski” (*Večer*, 4. 3. 1953: 4; usp. *Ljudska pravica*, 18. 2. 1950: 6, *Večer*, 26. 2. 1952: 3, 4. 3. 1954: 4, 6. 3. 1957: 5 i 3. 2. 1959: 4).

a ujedno i način revitalizacije odabranih segmenata kulture. Prijenosom s (možda više) vitalnog (*kurenta* i *Kurenta*) na iščezavajuće (*korante*) to iščezavajuće, društveno redefinirano kao “nacionalno bogatstvo” trebalo bi “oživjeti”, a sve “neprikladno”, nekultivirano, “štetno” i nazadno bi tako možda i prije odumrlo. Festivalsko homogeniziranje, inače različitih rituala (Creed 2011: 17, 56) povezanih s *korantima*, *kurentima* i *Kurentom*, je u tom nacionalnom kontekstu i u Sloveniji bilo uspješno i sa stajališta uporabe *kurentovanja* kao jednoznačnog izraza i u pokladnim praksama. U doba kad je puristički shvaćena izvornost postajala temeljnom odlikom i vrijednošću folkloru (Ceribašić 2008: 259, 261), kurentovanje je postajalo “priredba tzv. etnografskog značaja s jedinstvenim starim pokladnim likovima i običajima s ptujskog područja” (Brence 2012: 188), a već je 1962. godine sudjelovanjem cerkljanskih *lavfarja*¹⁶ i *borovog gostüvanja*¹⁷ iz Predanovaca u Prekmurju preraslo lokalne okvire. Predstavljalo je regionalne i tradicionalne razlike, a istodobno je kvazi-kozmopolitsku patinu (Creed 2011: 19), koja je proizlazila iz ideje bratstva i jedinstva, dobilo već nakon 1967. godine, kad “su se priključile *maškore* iz Turčišća u Hrvatskoj” (Brence 2012: 180). Isticanjem “folklornih” vrijednosti priredba je pokušala na odgovarajući način reprezentirati od države podržanu i homogeniziranu inačicu nacionalnog identiteta, na što je nakon 1963. godine upozoravalo i “gledište Folklornog društva Markovci o izgledu ‘izvornih’ i *koranta* bez ‘folklorne vrijednosti’: (...) nije dovoljno da si netko stavi kapu od zečje kože i obuče kožuh koji nije ovčji te zaveže zvono od limenke” (Brence 2012: 188). *Korantima* “bez folklorne vrijednosti” nisu preporučili sudjelovanje na *kurentovanju* jer su priredbu fotografirali turisti i ne bi bilo u redu kad bi vidjeli, odnosno fotografirali njihovu “neizvornost” (Brence 2012: 181, 187–188). Pri tome nije bilo sporno ako su organizatori *kurentovanja* u suradnji s folkloristima iz Markovaca ovčje kože za izradu 10 *korantija* već 1961. godine nabavili u Makedoniji, a zvona u Gorenjskoj (Brence 2012: 181). Naprotiv – folklor bi tako pridonio udruživanju i povezivanju, što mu na kraju krajeva na “najbrojnijoj kulturno-etnološkoj priredbi u Sloveniji i srednjoj Europi” (*Kurentovanje.net*) uspijeva i danas, kad “kurentovanje u Metliki” zvuči kao krađa marke, odnosno *brenda*.

Sa slovenskoga prevela: Zrinka Mileusnić

¹⁶ Grupe pokladnih maski iz Cerknog s maskalama izrezbarenim od drva lipe i prurušeni (Ložar Podlogar 2004b: 278).

¹⁷ Predstave vjenčanja mladića (djevojke) s borom, inače pokladni običaji izvorno poznati prvenstveno po evanđeoskim selima sjeverozapadne Slovenije, koje su izvodili samo tada, kada u vrijeme prije poklada u selu nije bilo niti jednog vjenčanja (Ložar Podlogar 2004a: 41).

NAVEDENA LITERATURA I IZVORI

- Brence, Andrej. 2012. "Spreminjanje tradicionalnega pustnega šemljenja na Ptujskem območju od 80. let 19. stoletja do danes, s poudarkom na pustnem času, korantu in kurentovanju". U *Živeti z dediščino* (elektronski izvor): zbornik referatov mednarodne konference. Katalin Munda Hirnök i Helena Rožman, ur. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 180–194.
- Ceribašić, Naila. 2008. "Folklor i folklorizam". U *Predstavljanje tradicijske kulture na sceni i u medijima*. Aleksandra Muraj i Zorica Vitez, ur. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Hrvatsko etnološko društvo, 259–270.
- Creed, Gerald W. 2002. "Economic Crisis and Ritual Decline in Eastern Europe". U *Postsocialism. Ideals, Ideologies and Practices in Eurasia*. Chris M. Hann, ur. London, New York: Routledge, 57–73.
- Creed, Gerald W. 2011. *Masquerade and Postsocialism. Ritual and Cultural Dispossession in Bulgaria*. Bloomington: Indiana University Press.
- Čepič, Zdenko. 2005. "Kmetijska politika in kmetijstvo". U *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije: 1848–1992*. Jasna Fischer i dr., ur. Ljubljana: Mladinska knjiga i Inštitut za novejšo zgodovino, 889–893.
- Dolenc, Ervin, Milan Pahor i Edi Majaron. 1998. "Sokolstvo." U *Enciklopedija Slovenije*, 12. Marjan Javornik, ur. Ljubljana: Mladinska knjiga, 144–147.
- Elias, Norbert. 2000/2001. *O procesu civiliziranja. Sociogenetske in psihogenetske raziskave*, 1. i 2. Ljubljana: Založba /*cf.
- Gačnik, Aleš. 2000. *Moč tradicije. Kurentovanje in karneval na Ptujju*. Ptuj, Ljubljana: Znanstvenoraziskovalno središče Bistra.
- Habinc, Mateja. 2006. *Posledice spreminjanja prazničnega koledarja v načinu življenja Brežičanov*. [Neobjavljena doktorska disertacija]. Ljubljana: Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta.
- Habinc, Mateja. 2011. "Community Building through Festivities. A Case of Dirty Togetherness?" *Studia ethnologica Croatica* 23: 239–258.
- Habinc, Mateja. 2012. "Folklorization as Diversification or Molding. Comparing Two 'Traditional' Holidays". *Traditiones* 41/1: 185–196.
- Hann, Chris M. 1995. "Religion and Ritual". U *The Skeleton at the Feast. Contributions to East European Anthropology*. Chris M. Hann. Canterbury: University of Kent, 51–72.
- Kurentovanje.net*. <http://www.kurentovanje.net/sl/o-kurentovanju/splosno-o-prireditvi> (pristup 19. 3. 2013.).
- Kaneff, Deema. 2004. *Who Owns the Past? The Politics of Time in a "Model" Bulgarian Village*. New York, Oxford: Berghahn Books.
- Kockel, Ullrich. 2002. *Regional Culture and Economic Development: Explorations in European Ethnology*. Aldershot, Hampshire, Burlington: Ashgate.
- Kučan, Špela. 2005. *Pustovanje v Ljubljani. V dvajsetih in tridesetih letih 20. stoletja*. Ljubljana: Viharnik.
- Kunej, Rebeka. 2009. "'Globok vtis folklornega festivala' Mariborski folklorni festival leta 1939". *Folklornik* 5: 13–17.

- Kuret, Niko. 1984. *Maske slovenskih pokrajin*. Ljubljana: Cankarjeva založba, Znanstveno raziskovalni center SAZU.
- Kuret, Niko. 1989. *Praznično leto Slovencev. Starosvetne šege in navade od pomladi do zime*, 1. Ljubljana: Družina.
- Kuret, Niko i Polona Šega. 2004. "kúrent". U *Slovenski etnološki leksikon*. Angelos Baš, ur. Ljubljana: Mladinska knjiga, 272.
- Lozica, Ivan. 1990. *Izvan teatra. Teatribilni oblici folklora u Hrvatskoj*. Zagreb: Hrvatsko društvo kazališnih kritičara i teatrologa.
- Lozica, Ivan. 2009. "Traktat o prioritetama". U *Izazov tradicijske kulture. Svečani zbornik za Zoricu Vitez*. Naila Ceribašić i Ljiljana Marks, ur. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 272–291.
- Ložar Podlogar, Helena. 2004a. "Borovo gostüvanje". U *Slovenski etnološki leksikon*. Angelos Baš, ur. Ljubljana: Mladinska knjiga, 41.
- Ložar Podlogar, Helena. 2004b. "Lavfarji". U *Slovenski etnološki leksikon*. Angelos Baš, ur. Ljubljana: Mladinska knjiga, 278.
- Ložar Podlogar, Helena. 2004c. "Ženitovanje". U *Slovenski etnološki leksikon*. Angelos Baš, ur. Ljubljana: Mladinska knjiga, 719.
- Rihtman-Auguštin, Dunja. 1991. "Istinski ili lažni identitet – ponovno o odnosu folklora i folklorizma". U *Simboli identiteta. Studije, eseji, građa*. Dunja Rihtman-Auguštin, ur. Zagreb: Hrvatsko etnološko društvo, 78–89.
- Roth, Klaus. 2008. "Alltag und Festtag im sozialistischen und postsozialistischen Osteuropa". U *Feste, Ferien, Rituale im östlichen Europa*. Klaus Roth, ur. Zürich, Berlin: LIT Verlag, 11–29.
- Stanonik, Marija i Monika Kropej. 2004. "Kúrent". U *Slovenski etnološki leksikon*. Angelos Baš, ur. Ljubljana: Mladinska knjiga, 272.

Dolenjski list:

- Dular, Jože. "Pustovanje v Metliki". *Dolenjski list*, 22. veljače 1952., 6.
- "O, predpust, ti čas presneti". *Dolenjski list*, 7. ožujka 1952., 4.
- "Otroška maškerada v Novem mestu". *Dolenjski list*, 30. siječnja 1953., 4.
- "Novomeška mladina – v ponedeljek in torek na kurentovanje". *Dolenjski list*, 26. veljače 1954., 3.
- "Kurentovanje v Metliki (naslov fotografije)". *Dolenjski list*, 12. ožujka 1954., 3.
- "Metličani so ostali zvesti stari tradiciji". *Dolenjski list*, 12. ožujka 1954., 4.
- "Priprave na kurentovanje v Ribnici". *Dolenjski list*, 10. veljače 1956., 1.
- "Kurent naš je res bedak". *Dolenjski list*, 21. veljače 1957., 8.
- "Kurentovanje v Gradacu". *Dolenjski list*, 14. ožujka 1957., 5.
- "Kurentovanje v Kostanjevici". *Dolenjski list*, 28. ožujka 1957., 6.
- Borštnar, Lojze. "Kurentov pogreb". *Dolenjski list*, 5. veljače 1958., 8.
- "Pust je 'pobodel' tudi črnomaljske peke". *Dolenjski list*, 5. veljače 1959., 7.

Ljudska pravica:

- "Hopsasa, hopsasa, pustna nedelja". *Ljudska pravica*, 18. veljače 1950., 6.
- "Iz Novega mesta". *Ljudska pravica*, 27. veljače 1954., 10.
- "Veselo kurentovanje najmlajših iz Trbovelj". *Ljudska pravica*, 23. veljače 1955., 4.
- "Bo otrok pustna šema?" *Ljudska pravica*, 17. veljače 1957., 7.
- "Kri, zvonci in strast kosmatega demona". *Ljudska pravica*, 2. ožujka 1957., 5.

Bon, Jože. "Ljubljana čez nedeljo". *Ljudska pravica*, 4. ožujka 1957., 5.

S. K. "Zakaj pa ne?!" *Ljudska pravica*, 6. ožujka 1957., 5.

"Kurentovanje ali beračenje?" *Ljudska pravica*, 10. veljače 1959., 4.

Posavski tednik:

"Pust, oj pust, ti čas presneti". *Posavski tednik*, 26. veljače 1955., 4.

Primorske novice:

"Prepih (rubrika)". *Primorske novice*, 24. veljače 1956., 10.

"Tolminski cicibani in pionirji so kurentovali". *Primorske novice*, 15. ožujka 1957., 6.

Večer:

db. "Karneval v Mariboru". *Večer*, 10. veljače 1950., 4.

"Mariborska pustna nedelja". *Večer*, 26. veljače 1952., 3.

"Ples, ples". *Večer*, 4. ožujka 1952., 3.

"Kurentova noć v Radgoni". *Večer*, 10. i 11. veljače 1953., 3.

"Drobne novomeške novice". *Večer* 17. i 18. veljače 1953., 3.

"Pustno rajanje najmlajših v Ptuj". *Večer*, 4. ožujka 1953., 4.

"Pustno rajanje najmlajših". *Večer*, 4. ožujka 1954., 4.

"Ptujске drobnarije". *Večer*, 6. ožujka 1957., 5.

"Srećanje z orači in kurenti". *Večer*, 3. veljače 1959., 4.

G. H. "Otroško pustno rajanje". *Večer*, 11. veljače 1959., 4.

The *Kurentovanje* of Ptuj as a Way of Homogenizing Carnival Culture

SUMMARY

The article focuses on the carnival practices related to the carnival characters of korants and *kurents* and to the mythical or fairytale character of *Kurent* in the 1950s in Slovenia. It analyses the varied use of the term *kurentovanje*, which derives from the names of all the mentioned characters and which was still a heteronym in the years after the Second World War. As has already been established by Gačnik, up to 1960 *kurentovanje* could refer to the whole carnival culture of the rural area, but could also be used for various socially preferred urban carnival activities. Since the expressions *korant*, *kurent*, *Kurent* and all the other terms deriving from them were already widely used in diverse meanings at the time, we argue that a time of *kurentomania* can be seen as a way of nationalizing those carnival characters. After 1960, when the carnival festival of *Kurentovanje* appeared in Ptuj, the heteronym started to turn into a homonym. By calling the event by using a nationalized expression rather than by referring to local carnival characters, which *Kurentovanje* tried to revitalize, the carnival culture was appropriated and further homogenized – at least in its name *Kurentovanje* as a homonym also tried to surpass all other and different practices related to *kurents* and *Kurent*.

Key words:

carnival, *kurentovanje*, the homogenization of culture, Slovenia, socialism